

Democratization of Modern Language and Speech as a Sociolinguistic Process

Alla Pryimak

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr

<https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

Abstract. *The article considers the issue of democratization of language and speech as a natural process that occurs in the modern communicative space and is a consequence of social and linguistic-stylistic changes; it is proved that the process of democratization of modern language is irreversible and changes the rules and norms of modern communication. Examples of various manifestations of the democratization process are given, thanks to which language becomes more understandable and accessible, promotes empathy, effective communication and stylistic flexibility. It is extremely important to learn to use it appropriately and skillfully.*

Keywords: *language, speech, democratization, process, norms, communication, information.*

Демократизація сучасної мови й мовлення як соціолінгвістичний процес

Алла Приймак

Житомирський державний

університет імені Івана Франка, м. Житомир

<https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

Анотація. *У статті розглянуто питання демократизації мови й мовлення як природний процес, що відбувається в сучасному комунікативному просторі і є наслідком соціальних та лінгвостилістичних змін; доводиться, що процес демократизації сучасної мови є незворотнім та змінює правила й норми сучасного спілкування. Наведено приклади різних виявів процесу демократизації, завдяки чому мова стає більш зрозумілою й доступною, сприяє емпатії, ефективній комунікації та стилістичній гнучкості. Вкрай важливо навчитися доречно й вправно нею послуговуватися.*

Ключові слова: *мова, мовлення, демократизація, процес, норми, комунікація, інформація.*

Зміни в суспільстві, його цінностях, способах і видах комунікації – це природний і незворотний соціолінгвістичний процес, що безпосередньо впливає на мову й мовлення та свідчить про їх демократизацію. У багатьох працях українських науковців, що пов'язані з темою мовної демократизації, цей процес досліджувався в аспекті виходу мови з-під тоталітарного тиску, подолання пуризму та входження її у глобальний інформаційний простір. Так, Л. Масенко аналізує зв'язок між змінами в суспільстві і мовною поведінкою комунікантів

[1]. Інша праця професорки присвячена аналізу мовної ситуації у нашій країні та впливу різних соціальних процесів на формування нових норм та руйнування старих [2]. Л. Ставицька в своїх пошуках доводить, що розмовна й знижена лексика активно входять в лексикони носіїв мови і стають частиною комунікативного простору, а вихід мови за межі унормованого стандарту є природним процесом, який свідчить про демократизацію суспільства в цілому [3]. О. Тараненко аналізує процеси стилістичної диференціації норми та її демократизації у сучасній українській мові [4].

Мова швидко реагує на всі зміни в соціумі, відмовляючись від жорстких норм, чіткої стилістичної ієрархії тощо на користь доступності й відкритості. Вона прагне до зближення форм писемного і усного мовлення, відмовляється від надмірної офіційності і бюрократизації, витісняє канцеляризми з неформального спілкування – стає більш гнучкою, зрозумілою, природною, "ближчою" до людини.

Явище демократизації мови викликає суперечливі реакції науковців і її носіїв. Визнаючи демократизацію мови, з одного боку, як прогресивну ознаку, прибічники традиційної точки зору висловлюють побоювання її наслідків. Йдеться про надмірне спрощення мовлення, що може призвести до втрати мовного багатства й самобутності, а також до її примітивізації, коли втрачаються нюанси смислових значень слів, вкрай важливі для влучної, емоційно-експресивної комунікації. З іншого боку, слід пам'ятати, мова – живий феномен, вона здатна до самоочищення й саморегуляції, а носії мови протягом певного часу "напрацьовують" нові стандарти відповідно до нових умов і часового простору спілкування. Наразі швидкість обміну інформацією, цифровізація, глобалізація суспільства, а також соціальні мережі, блоги, зміна соціальних ієрархій та інші ознаки сучасного життя стерли межу між офіційним і неофіційним, публічним і приватним. Відповідно, мовні маркери, як-от: складні офіційні звертання, архаїчні форми етикету, трьохчленна антропоцентрична система імені тощо – втрачають свою унормованість і актуальність. Сучасні носії мови в більшості випадків пишуть так, як говорять, тому розмовна лексика швидко входить у публічний і офіційний простір.

Демократизація мови має різні вияви.

1. Відбувається спрощення синтаксичної будови речень: розлогі речення, ускладнені дієприкметниковими, дієприслівниковими, ад'єктивними чи іншими зворотами, довгими рядами однорідних членів чи занадто складні з структурою речення поступаються коротшим і чіткішим, що робить висловлювання зрозумілішим і більш точним.

2. Їй властивий більш високий рівень емоційності та експресивності за рахунок використання смайлів, мемів, перебільшень, незвичних метафор, нерідко – діалектизмів, розмовних і просторічних слів.

3. У мовленні відчутно зменшення дистанції між комунікантами різного соціального статусу, віку, професії тощо.

4. Мова регламентує рівні гендерні права людей: мовна норма пристосовується до таких суспільних особливостей, що жінки не лише мають рівні права з чоловіками, а й займають провідні посади в різних сферах професійної, суспільної та іншої діяльності.

5. Сучасне суспільство толерантно й чуйно ставиться до різних соціальних груп і прошарків населення, що теж відображається в сучасному мовленні. Так, звичними стали гендерно-нейтральні слова і форми (використання збірних іменників, описових конструкцій і слів на позначення соціальної чи іншої ролі, а не статі; безособових конструкцій для уникнення роду дієслів, абстрактних понять), а також фемінітивів (*авторка, ветеранка, поетка, директорка, завідувачка, менеджерка, викладачка, науковиця*). Фемінітиви активно утворюються в мові від іменників жіночого роду за допомогою суфіксів - *к(а)*, - *н(я)*, - *ш(я)*, - *ес(а)*. Для професійної і наукової спільноти цей мовний аспект є актуальним, оскільки дозволяє уникати гендерної нерівності. Уживання фемінітивів закріплено в Українському правописі 2019 року [5].

Отже, процес демократизації сучасної мови є незворотнім, він змінює правила й норми сучасного спілкування. Мова стає зрозумілішою і доступнішою, сприяє емпатії співбесідників, ефективній комунікації та стилістичній гнучкості. Важливо навчитися доречно й вправно нею послуговуватися, знати, де можна орієнтуватися на демократичне, живе мовлення, а де – слідувати академічності й точності висловлювань задля збереження професійності та інтелектуальної глибини думок. Головним лозунгом сучасних носіїв мови може стати такий: "Говори зрозуміло!"

Список використаних джерел

1. Масенко Л. Мова і політика. 2-ге вид., доп. К. : Соняшник, 2004. 120 с.
2. Нариси з соціолінгвістики. К. : Видавн. дім "КМ Академія", 2010. 243 с.
3. Ставицька Л. Українська мова без табу. К. : Критика, 2008. 454 с.
4. Тараненко О. О. Українська літературна мова кінця ХХ – першої чверті ХІХ ст.: стан та тенденції розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2025. № 7. С. 55-61. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001584914>.
5. Український правопис / НАН України. Київ: Наукова думка, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf>.